

A veleszületett és az adaptív immunválasz áttekintése

Erdei Anna

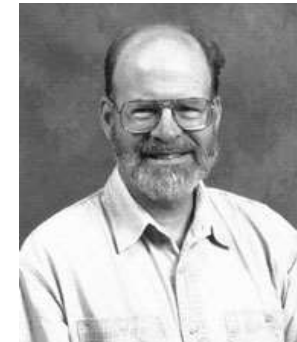
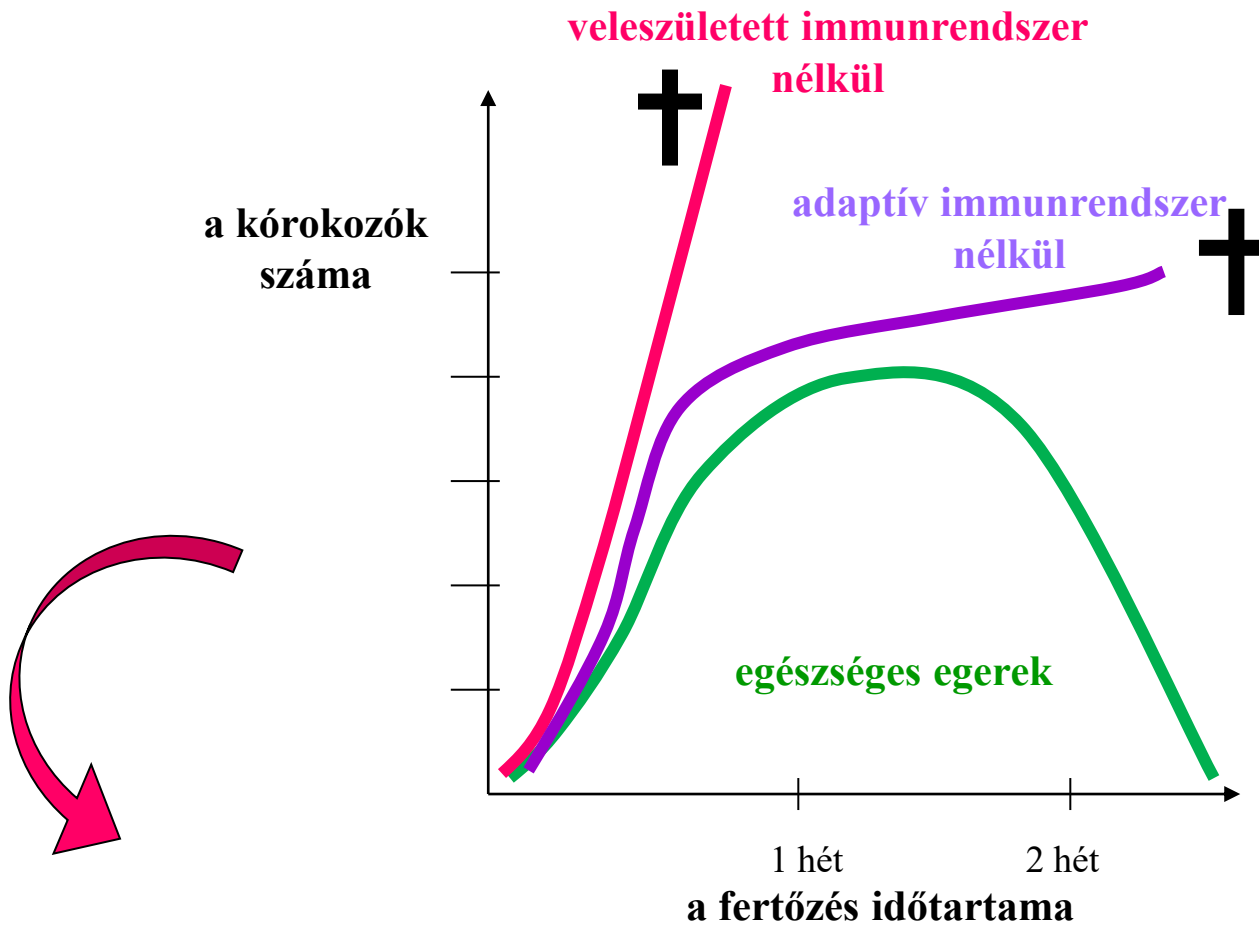
**MTA-ELTE
Immunológiai
Kutatócsoport**

Biológiai Intézet

**Immunológiai
Tanszék**

ORFI Klinikai immunológia tanfolyam, 2025. március 10.

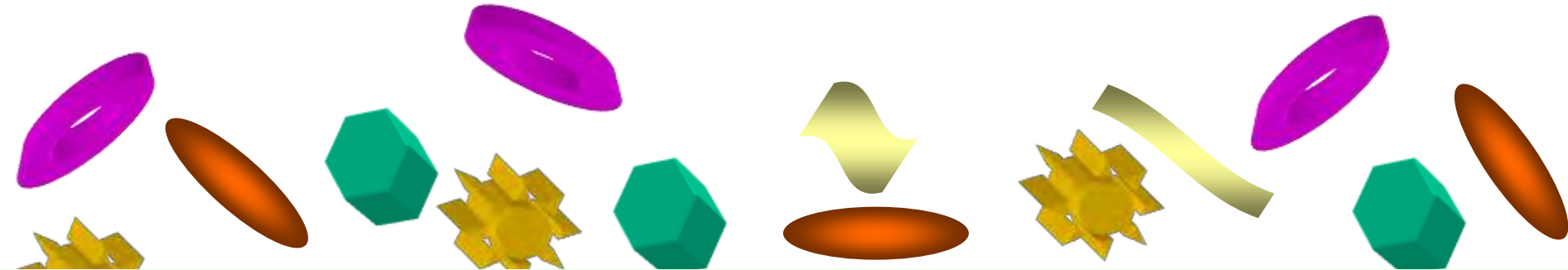
A veleszületett (öröklött, natív) immunitás *nélkülözhetetlen*

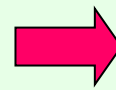
Janeway Jr.
(1943- 2003.)

**a veleszületett és az adaptív immunrendszer együtt biztosítja a
tartós immunológiai védelmet**

Két egymásra épülő immunrendszerünk van

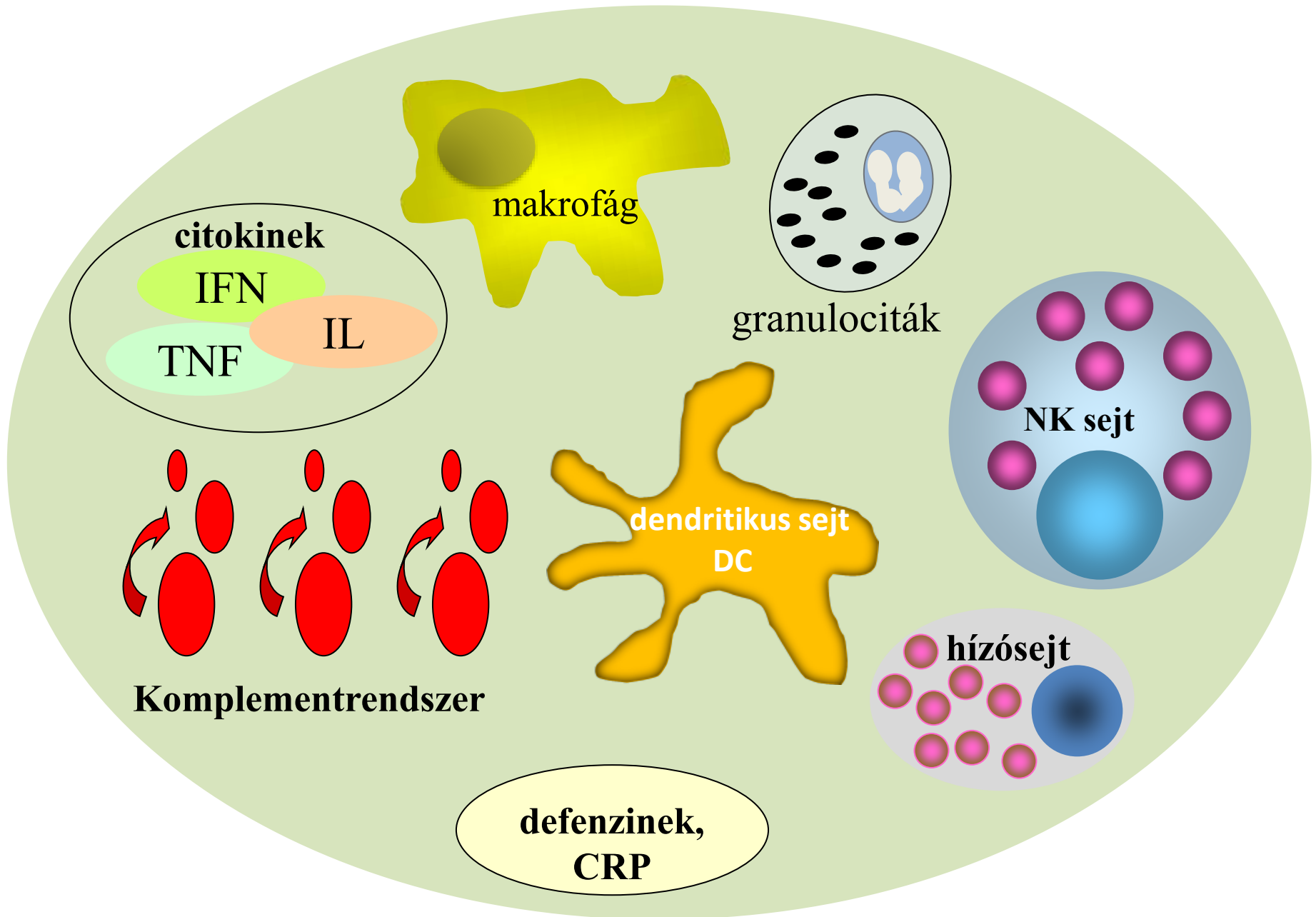

veleszületett (öröklött) immunitás
első immunológiai védelmi vonal:

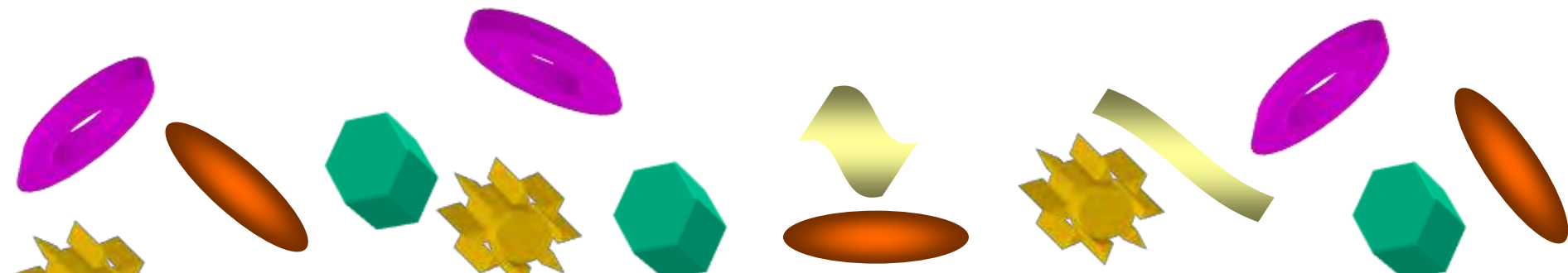

**azonnal működő,
pusztító mechanizmusok**

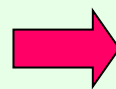
A veleszületett immunrendszer fő elemei

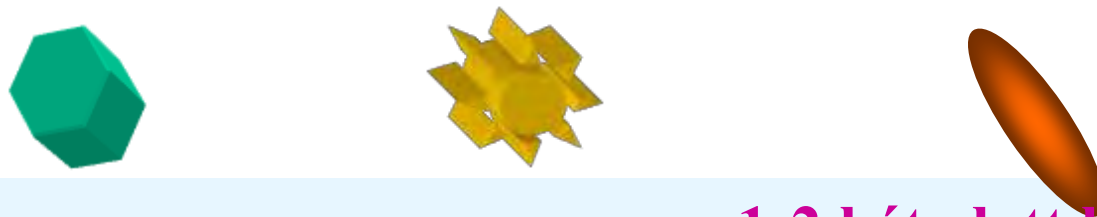
Két egymásra épülő immunrendszerünk van

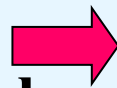
veleszületett (öröklött) immunitás
első immunológiai védelmi vonal:

**azonnal működő,
pusztító mechanizmusok**

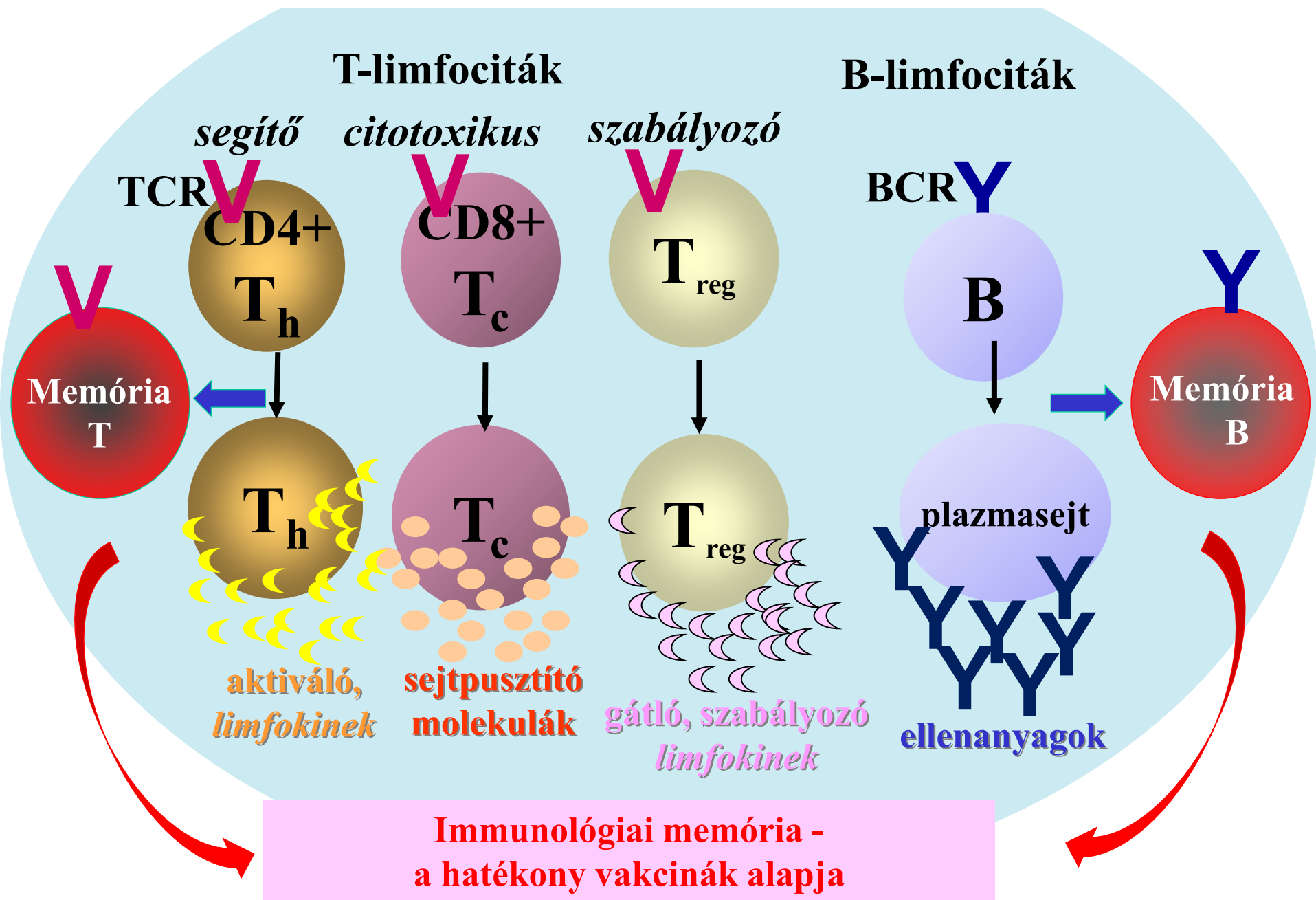

szerzett (adaptív) immunitás
második immunológiai védelmi vonal:

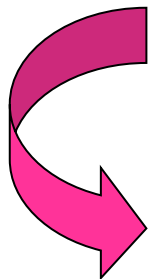
**1-2 hét alatt kialakuló,
memóriát biztosító
mechanizmusok**

Az adaptív immunrendszer fő elemei

A veleszületett és az adaptív immunitás jellemzői

Veleszületett immunitás	Minden élőlényben jelen van	Azonnal aktiválódik	Korlátozott mértékű fajlagosság	Nincs memória, „trained”imm.	Nem vihető át másik egyedbe
Adaptív immunitás	Gerincesekkel alakult ki (RAG)	1-2 hét alatt alakul ki	Korlátlan mértékű fajlagosság	Memóriát biztosít	Átvihető másik egyedbe

Mindkét rendszer képes felismerni az „idegent”, a „nem-saját” struktúrákat

Az immunológiai felismerés két szinten történik

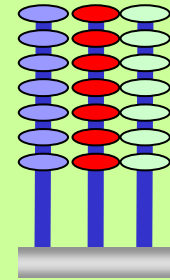
Veleszületett immunrendszer

*„durvább” felismerés
a kórokozó általános tulajdonságait észleli*

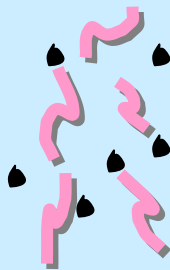
A kórokozó
molekuláris
mintázatai
(cukor, lipid,
sziálsav, nukleinsav
alapján)

Mintázat-
felismerő
receptorok
- *fagocitákon*

TLR, MR, SC

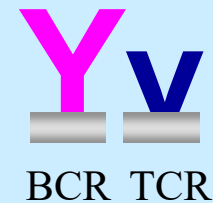
Adaptív immunrendszer

*„finomra hangolt” felismerés
a kórokozó specifikus tulajdonságait észleli*

A kórokozó
finom
molekuláris
részletei
alapján

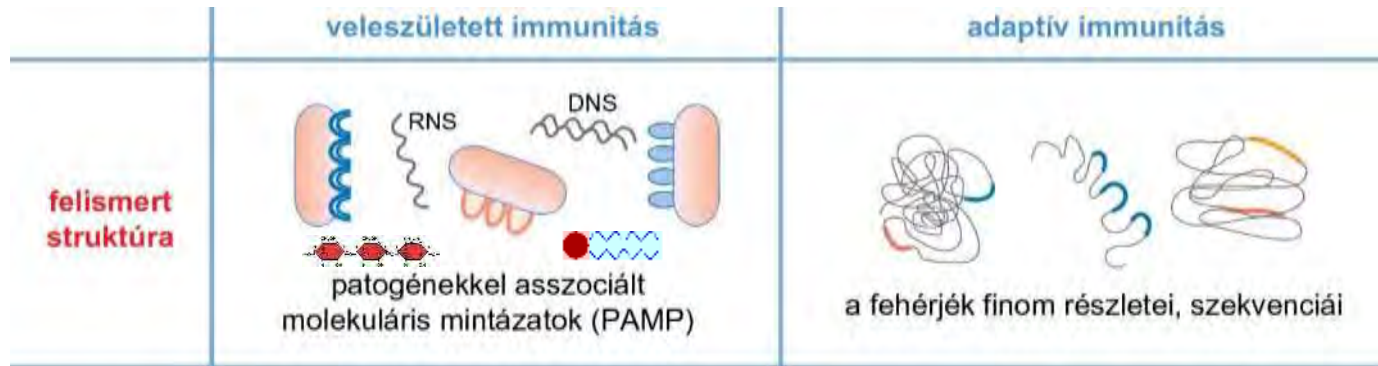
Fehérje-
konformációt
ill. peptideket
felismerő
receptorok
limfocitákon

BCR TCR

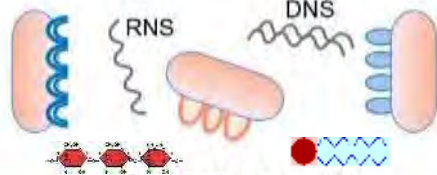

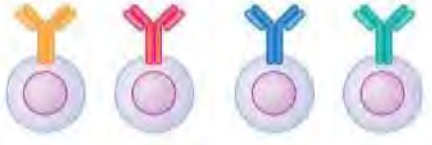
A veleszületett és az adaptív immunrendszer receptorainak jellemzői

A veleszületett és az adaptív immunrendszer receptorainak jellemzői

	veleszületett immunitás	adaptív immunitás
felismert struktúra	<p>patogénekkal asszociált molekuláris mintázatok (PAMP)</p>	<p>a fehérjék finom részletei, szekvenciái</p>
receptorok	<p>mintázat-felismerő receptorok (PRR)</p> <p>mannóz receptor (MR)</p> <p>scavenger receptor (SR)</p> <p>CD14</p> <p>Toll-like receptorok TLR1 – TLR10</p>	<p>mIg (BCR)</p> <p>$\alpha\beta$ $\gamma\delta$ (TCR)</p>
gének	<p>csírvonalban kódolt, öröklődő szekvenciák - limitált specifitás</p>	<p>szomatikus rekombinációval, mutációval alakulnak - finomspecifitás, hatalmas repertoár</p>

A veleszületett és az adaptív immunrendszer receptorainak jellemzői

	veleszületett immunitás	adaptív immunitás
felismert struktúra	 <p>patogénekkal asszociált molekuláris mintázatok (PAMP)</p>	 <p>a fehérjék finom részletei, szekvenciái</p>
receptorok	<p>mintázat-felismerő receptorok (PRR)</p> <p>mannóz receptor (MR) scavenger receptor (SR) CD14 Toll-like receptorok (TLR1 - TLR10)</p>	<p>mIg (BCR) $\alpha\beta$ $\gamma\delta$ (TCR)</p>
gének	<p>csírvonalban kódolt, öröklődő szekvenciák - limitált specifitás</p>	<p>szomatikus rekombinációval, mutációval alakulnak - finomspecifitás, hatalmas repertoár</p>
a receptorok megjelenése	 <p>nem klonális - többféle sejtben ugyanaz</p>	 <p>klonális - csak T- és B-limfocitákon ..... 10^{10}</p>

A veleszületett immunitás

humorális tényezői

1.1. táblázat. A veleszületett immunrendszer szolúbilis felismerő molekulái

Molekula	Ligandum	Funkció
Defenzinek	Baktérium, gombasejtfal molekuláris elemei	Patogén mikrobák elpusztítása

Defenzinek

- kis méretű (20-50- as), kationos peptidek;
- konzervált ciszteinek (6-8) – jellegzetes szerkezet;
- pórust-formálnak, „kilyukasztják” a patogén burkát;
- **hatékonyak baktériumok, gombák, egyes vírusok ellen;**
- antibiotikum-szerű hatásuk miatt gyakorlati hasznuk lehet

α -defenzinek:

- elsősorban neutrofilek és NK-sejtek szekretálják;
- egyes T-sejt alpopulációkban, Paneth-sejtekben is kifejeződnek;
- a bélüreg mikrobiális egyensúlyát biztosítják

β -defenzinek: leggyakoribbak

- *epitélsejtek, neutrofil granulociták szekretálják*
- nyelv, bőr, vese, tüdő, légutak etc. védelmében fontosak;
- az anyatejben is jelen van.

Defenzinek hasonló harmadlagos szerkezete különböző élőlényekben – *megőrzött az evolúció során* (aminosav szinten nincs homológia!)

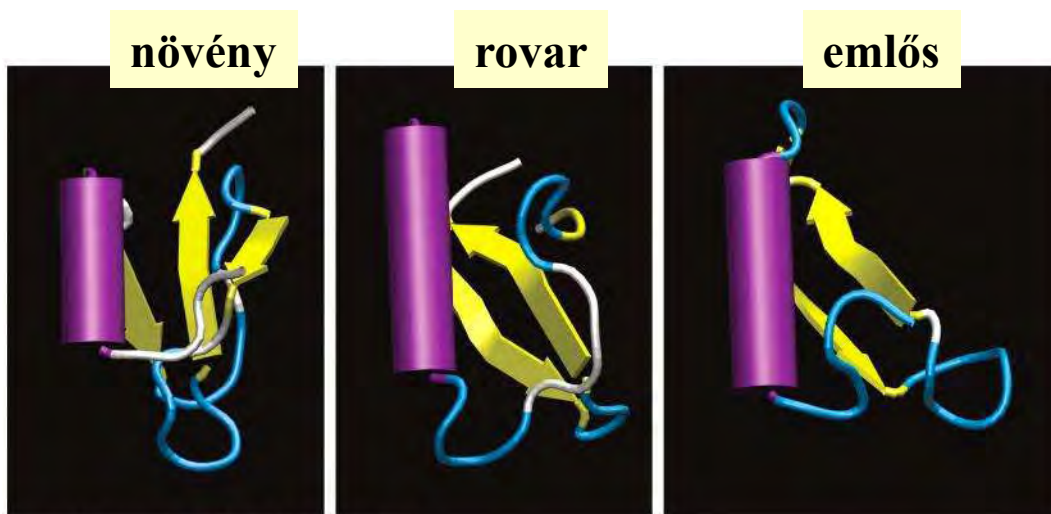

Figure 15-2 Immunobiology, 6/e. (© Garland Science 2005)

Raphanus sativus
(vadretek)

Drosophila
(ecetmuslica)

Homo sapiens
(ember)

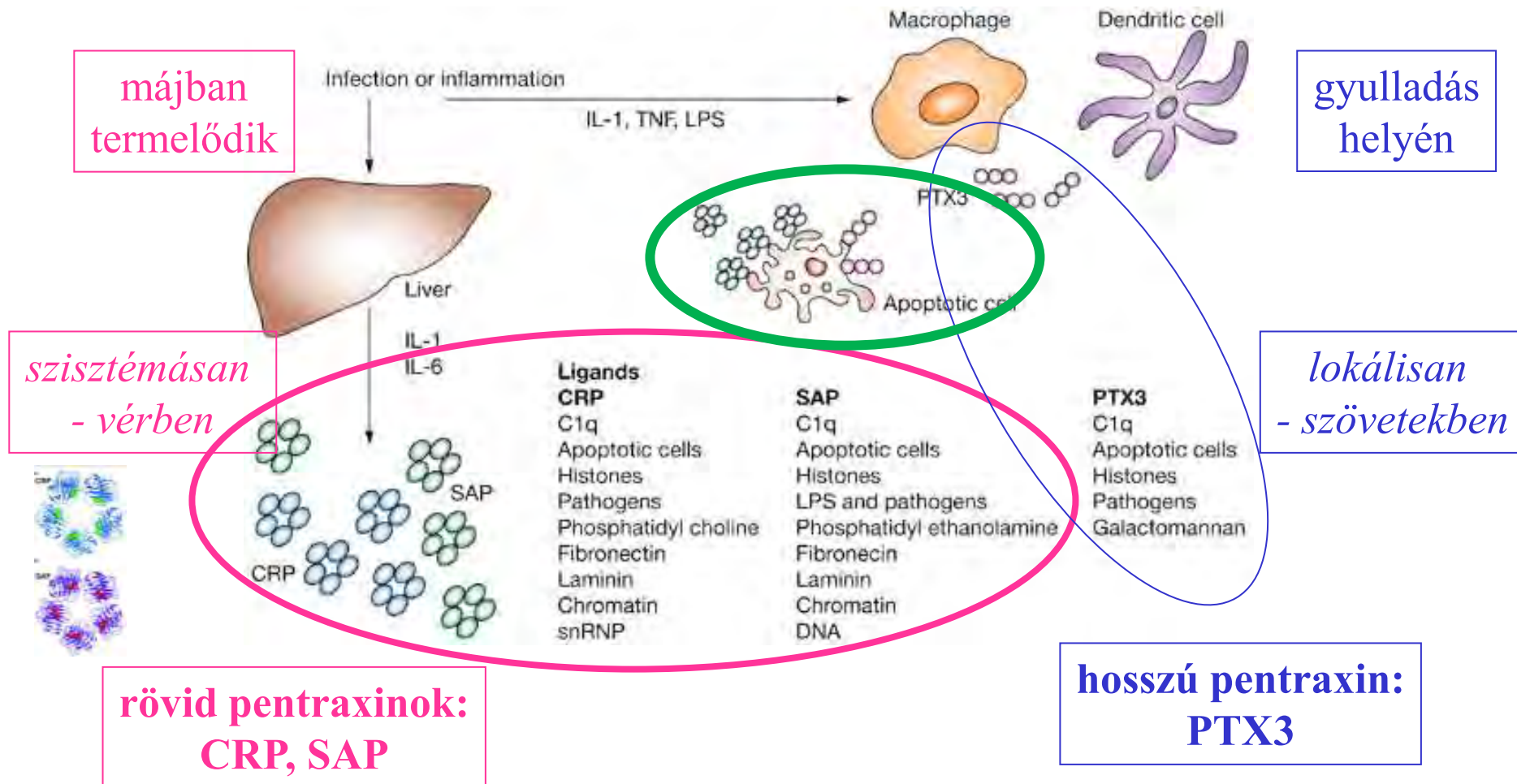
1.1. táblázat. A veleszületett immunrendszer szolúbilis felismerő molekulái

Molekula	Ligandum	Funkció
Defenzinek	Baktérium, gombasejtfal molekuláris elemei	Patogén mikrobák elpusztítása
Pentraxinok C-reaktív protein (CRP) Szérum amiloid protein (SAP)	Extracelluláris mátrix, fehérje, mikrobiális sejtfal elemei, poliszacharid, nukleinsav	Komplementaktiválás, opsonizálás, fagocitózis fokozása, extracelluláris mátrix stabilizálása

Pentraxinok

akut fázis fehérjék, gyulladásbiomarkerek
 opsonizálás, komplement aktiválás
 (elpusztult sejtek, részecskék, etc. eliminálása)

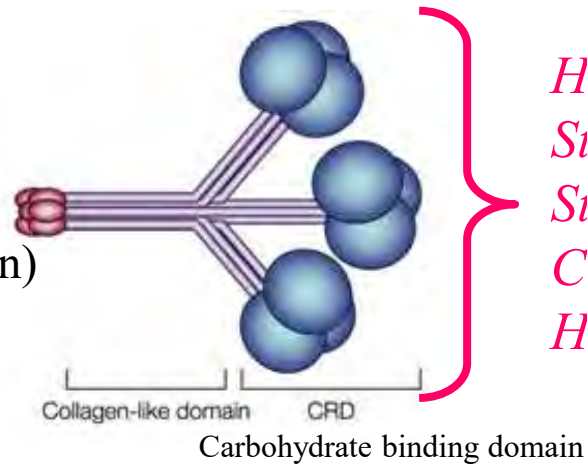
1.1. táblázat. A veleszületett immunrendszer szolúbilis felismerő molekulái

Molekula	Ligandum	Funkció
Defenzinek	Baktérium, gombasejtfal molekuláris elemei	Patogén mikrobák elpusztítása
Pentraxinok C-reaktív protein (CRP) Szérum amiloid protein (SAP)	Extracelluláris mátrix, fehérje, mikrobiális sejtfal elemei, poliszacharid, nukleinsav	Komplementaktiválás, opszonizálás, fagocitózis fokozása, extracelluláris mátrix stabilizálása
Kollektínek Mannózkötő lektin (MBL) Ficolin Felületaktív proteinek (SP-A)	Mikrobiális sejtfal elemei, szacharidok, foszforilkolin	Komplementaktiválás, opszonizálás, fagocitózis fokozása, a tüdő alveolusainak védelme

Kollektinek

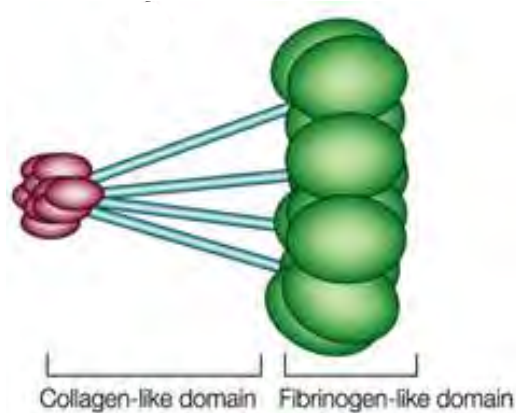
MBL

(Mannose Binding Lectin)

HIV
St. aureus
Str. Pneumoniae
C. Albicans
HSV-1

fikolin

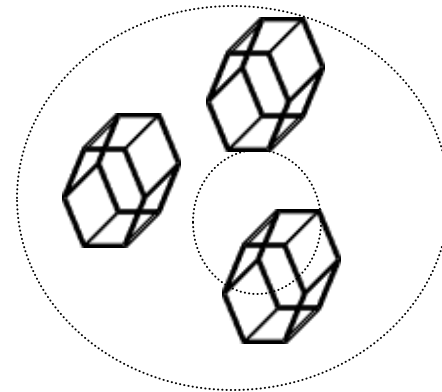
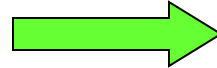
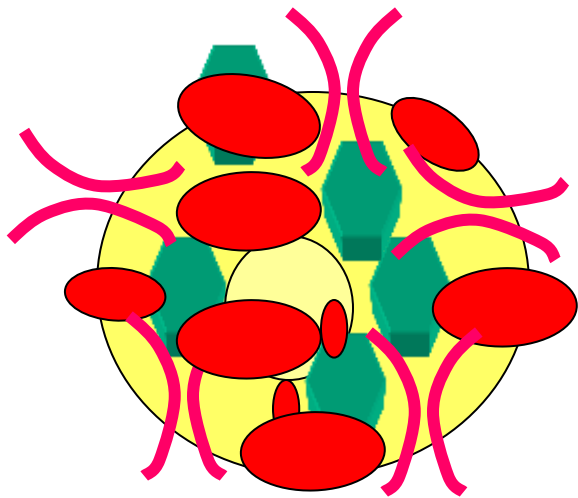
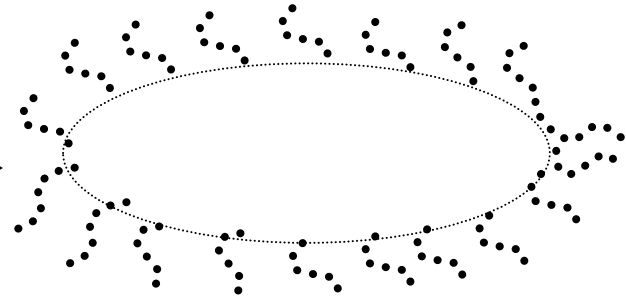
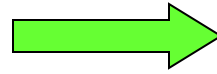
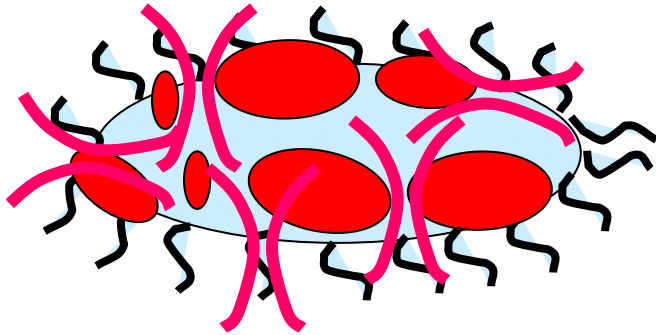
Gram+ baktériumok
Salmonella typhimurium
Escherichia coli

1.1. táblázat. A veleszületett immunrendszer szolúbilis felismerő molekulái

Molekula	Ligandum	Funkció
Defenzinek	Baktérium, gombasejtfal molekuláris elemei	Patogén mikrobák elpusztítása
Pentraxinok C-reaktív protein (CRP) Szérum amiloid protein (SAP)	Extracelluláris mátrix, fehérje, mikrobiális sejtfal elemei, poliszacharid, nukleinsav	Komplementaktiválás, opszonizálás, fagocitózis fokozása, extracelluláris mátrix stabilizálása
Kollektínek Mannózkötő lektin (MBL) Ficolin Felületaktív proteinek (SP-A)	Mikrobiális sejtfal elemei, szacharidok, foszforilkolin	Komplementaktiválás, opszonizálás, fagocitózis fokozása, a tüdő alveolusainak védelme
Lipopoliszacharid-kötő protein (LBP)	LPS	LPS-szerzítvitást fokoz LPS-t transzferál, inaktívál
sCD14*	LPS	LPS-szerzítvitást fokoz
C3	Szénhidrátok, fehérjék	Komplementaktiválás, opszonizálás, fagocitózis fokozása

*szolúbilis CD14

Baktérium, vírussal fertőzött sejt lízise komplement által

Komplement aktiválás

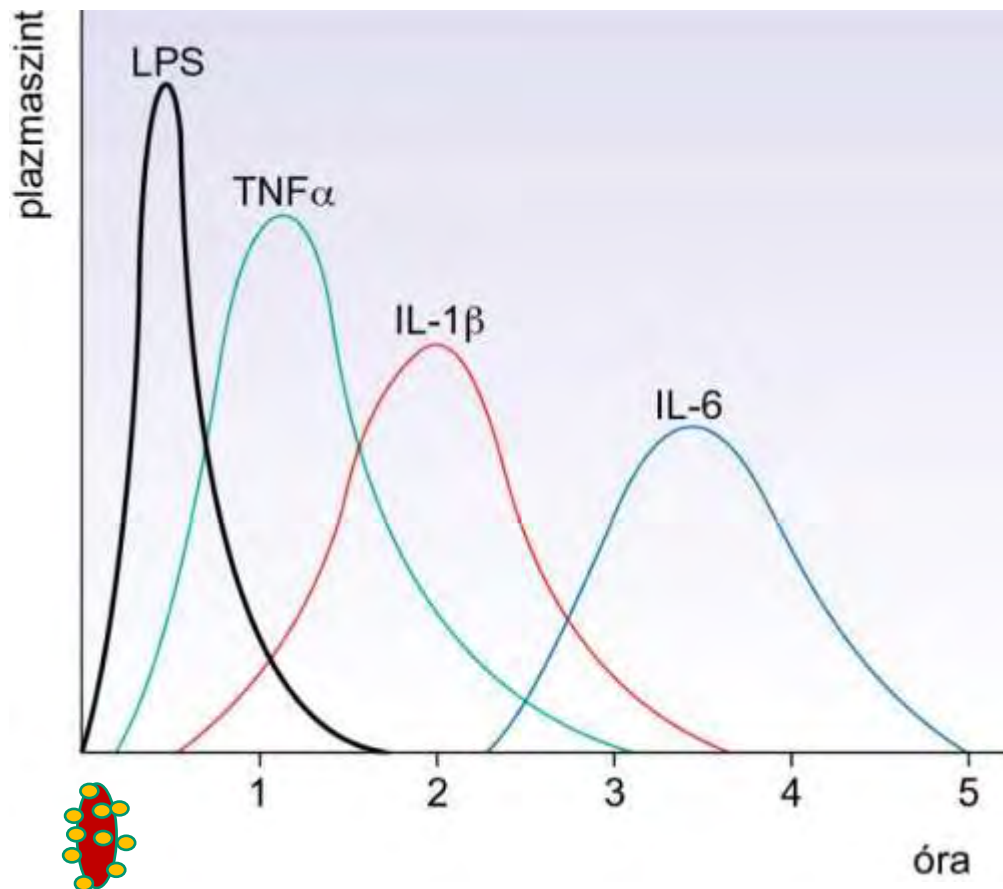
Kórokozó, fertőzött sejt pusztulása

A veleszületett immunrendszer citokinjei

<i>A veleszületett immunitásban és gyulladási folyamatokban résztvevő citokinek</i>	IFN α , IFN β , IFN γ , TNF α , TNF β , IL-1 α , IL-1 β , IL-6, IL-10, IL-12, MIF, kemokinek
---	---

Gyulladásos citokinek kaszkádja Gram-negatív bakteriális fertőzést követően

fertőzés

**A veleszületett immunitás
sejtmembrán receptorai**

Mintázatfelismerő receptorok:

PRR

(Pathogen Recognition Receptors)

Felismerő és felismert struktúrák

mintázatfelismerés a sejt felszínén:

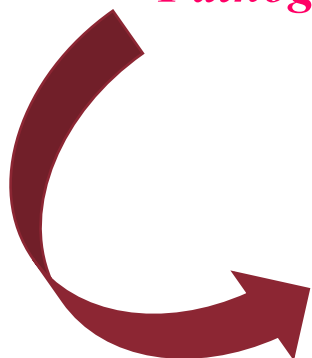
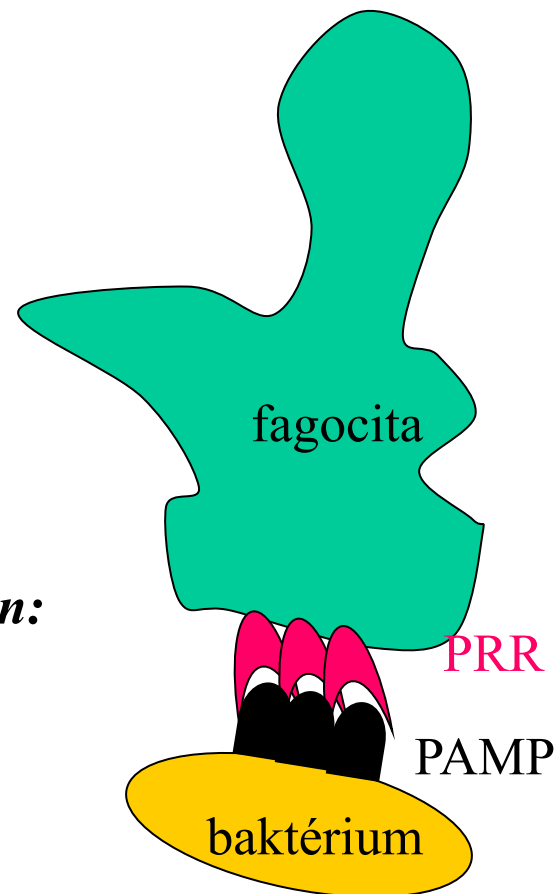
PRR:

Pathogen Recognition Receptors

a felismert molekuláris mintázat a patogén felszínén:

PAMP:

Pathogen Associated Molecular Pattern

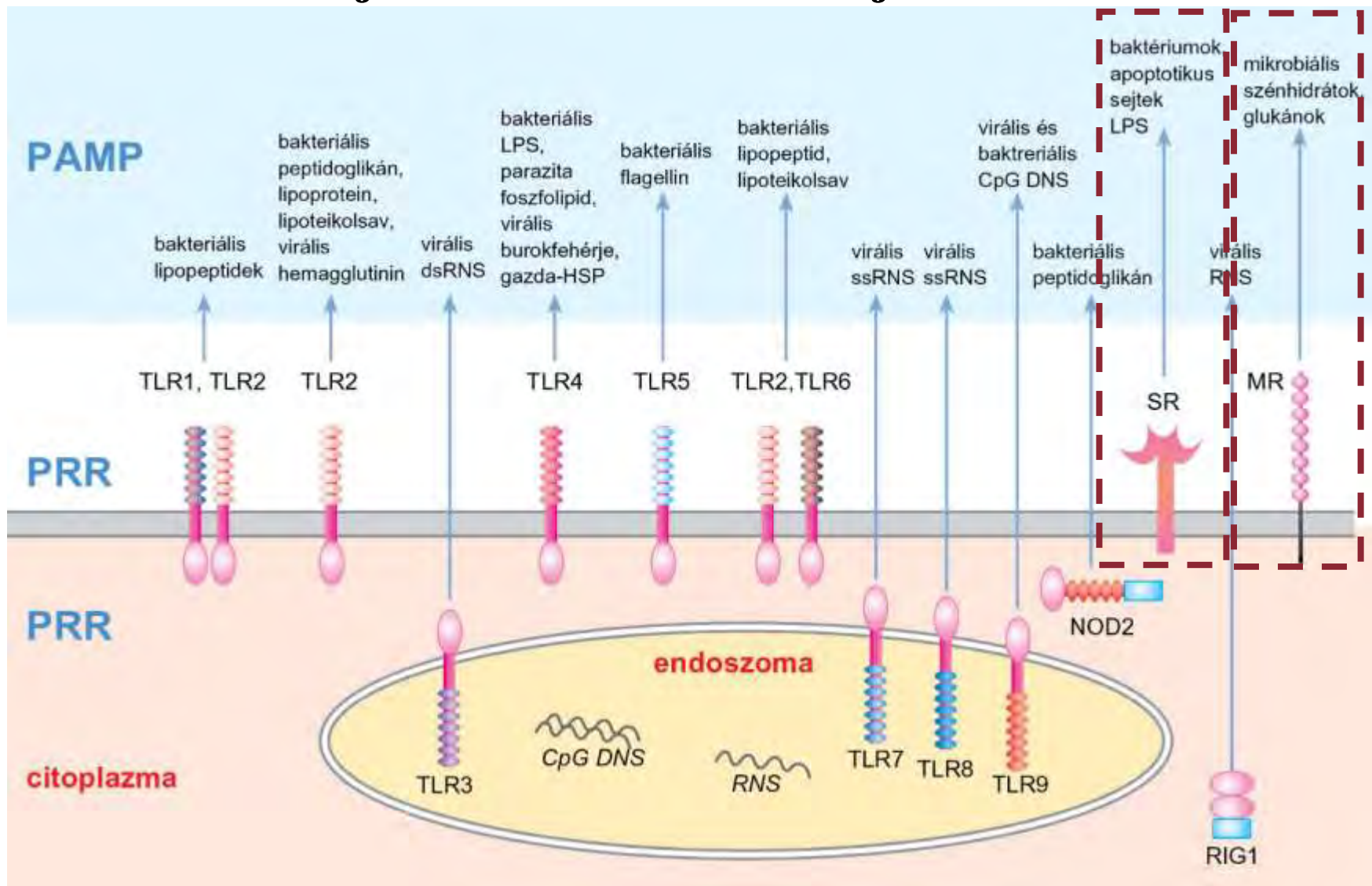
bekebelezés

citokinek termelése, gyulladás

1.2. táblázat. A veleszületett immunrendszer sejtasszociált felismerő molekulái

Receptor	Ligandumok	Funkció
Toll-szerű receptorok (TLR) *		
TLR1	Peptidoglikán, lipoproteidek, élesztő,	Jeltovábbítás, NFkB-aktiválás, gyulladásí citokinek indukálása
TLR2/TLR6	dupla szálú RNS,	
TLR3	LPS,	
TLR4 (+CD14)	flagellin,	
TLR5	nem metilált CpG DNS	
TLR9		
C-típusú lektinek *		
Mannóz receptor	Mikroba felszíni szénhidrátok,	Bekebelezés, az exogén antigéneket az MHCII-kompartimentumokba irányítja
Dectin	glukánok	
Scavenger receptorok *	Baktériumok és élesztők sejt falának molekulái	Bekebelezés: LPS és mikrobák, apoptotikus sejtek eltakarítása, adhézió
Nod-szerű receptorok (NLR) *		
	Bakteriális peptidoglikánok	Jeltovábbítás, NFkB-aktiválás gyulladásí citokinek indukálása
N-formil metionil receptor (NFMR)	N-formilált peptidek	Jeltovábbítás, a sejt mobilitásának fokozása
Komplementreceptorok: CR1, CR2, CR3, CR4	Komplementfragmentumok: C3b, C4b, iC3b, C3d, C3dg	Fagocitózis, mikrobák eltakarítása, B-sejt-aktiválás fokozása, adhézió
* mintázatfelismerő receptorok (PRR)		

Mintázatfelismerő receptorok kifejeződése a sejtmembránon és a sejten belül

A TLR-ek, NLR-ek klinikai szerepe

(Toll-Like Receptor, Nod-Like Receptor)

- Túlzott aktiválás TLR-okon keresztül szerepet játszik számos autoimmun betegség kórfejlődésében,
- TLR-aktiválás fokozza az autoantitestek termelését,
- túlzott / szisztémás TLR-szignalizáció (LPS – TLR4) döntő szerepű a szepszis kórélettani folyamatában,
- NLR – inflammaszóma – gyulladás létrejötte

Az inflammaszóma aktiválódása gyakori gyulladásos betegségekben

Köszvény,
álköszvény;
Ureát kristályok
felsmerése;
IL-1 mediált
akut gyulladás

Metabolikus szindróma;
**Lipidek és szabad
zsírsavak**
felsmerése;
IL-1 termelés,
inzulin rezisztencia
2-es típusú diabetes?

**Koleszterol-
kristályok**
felsmerése;
gyulladás szerepe
az atherosclerosis
kialakulásában?

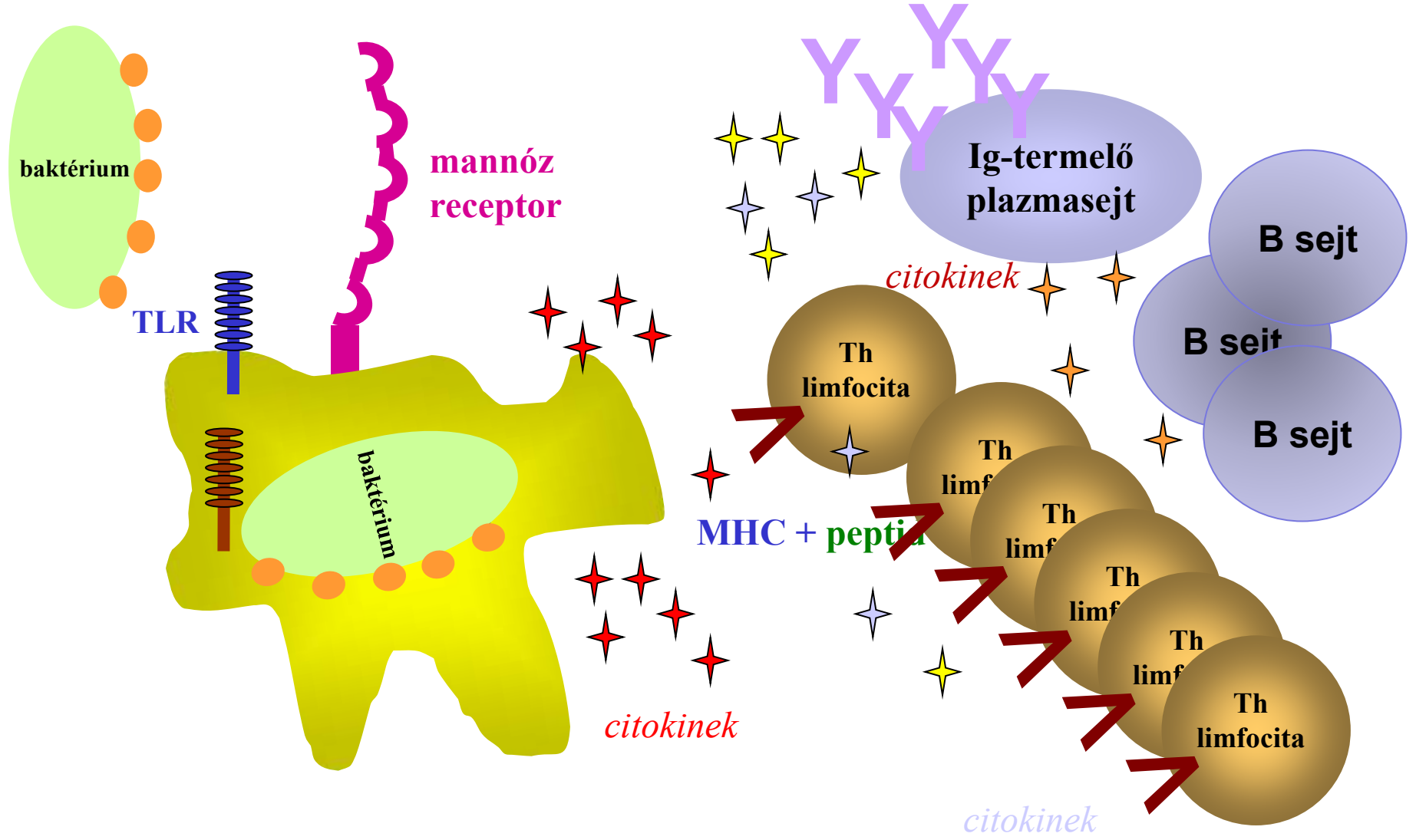
**Abnormális
fehérje-depozitumok**
felsmerése;
Alzheimer-kór?

1.2. táblázat. A veleszületett immunrendszer sejtasszociált felismerő molekulái

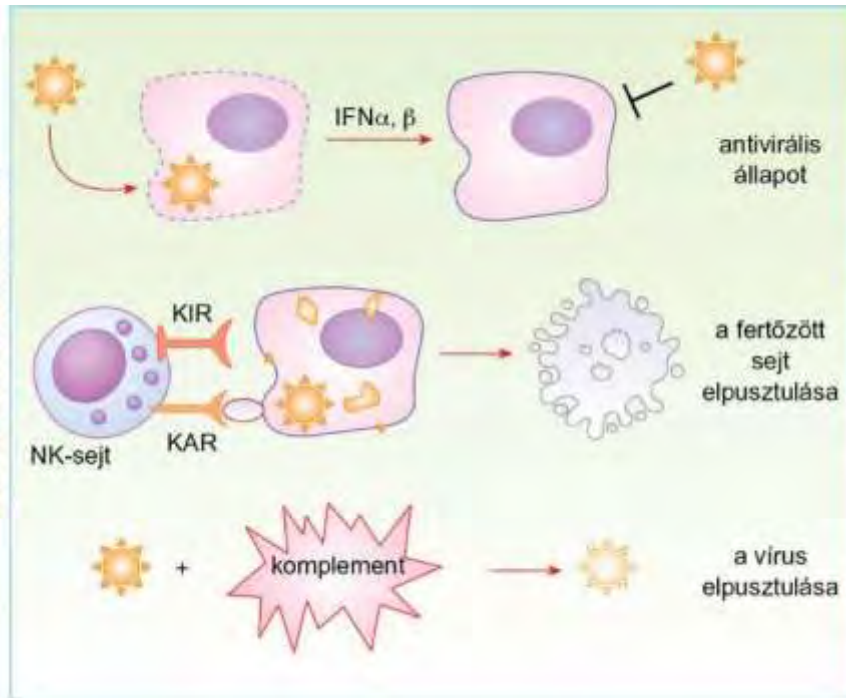
Receptor	Ligandumok	Funkció
Toll-szerű receptorok (TLR) *		
TLR1	Peptidoglikán, lipoproteidek, élesztő,	Jeltovábbítás, NFkB-aktiválás, gyulladásí citokinek indukálása
TLR2/TLR6	dupla szálú RNS,	
TLR3	LPS,	
TLR4 (+CD14)	flagellin,	
TLR5	nem metilált CpG DNS	
TLR9		
C-ápusú lektinek *		
Mannóz receptor	Mikrobafelszíni szénhidrátok,	Bekebelezés, az exogén antigéneket az MHCII-kompartimentumokba irányítja
Dectin	glukánok	
Scavenger receptorok *	Baktériumok és élesztők sejtfalának molekulái	Bekebelezés: LPS és mikrobák, apoptotikus sejtek eltakarítása, adhézió
Nodszerű receptorok (NLR) *		
	Bakteriális peptidoglikánok	Jeltovábbítás, NFkB-aktiválás gyulladásí citokinek indukálása
N-formil metionil receptor (NFMR)	N-formilált peptidek	Jeltovábbítás, a sejt mobilitásának fokozása
Komplementreceptorok: CR1, CR2, CR3, CR4	Komplementfragmentumok: C3b, C4b, iC3b, C3d, C3dg	Fagocitózis, mikrobák eltakarítása, B-sejt-aktiválás fokozása, adhézió
* mintázatfelismerő receptorok (PRR)		

A veleszületett immunrendszer elemei (DC, PRR, citokinek, *etc.*) nélkül nem aktiválódnak a T- és a B-sejtek *anti-bakteriális* válasz – *ellenanyag* termelés

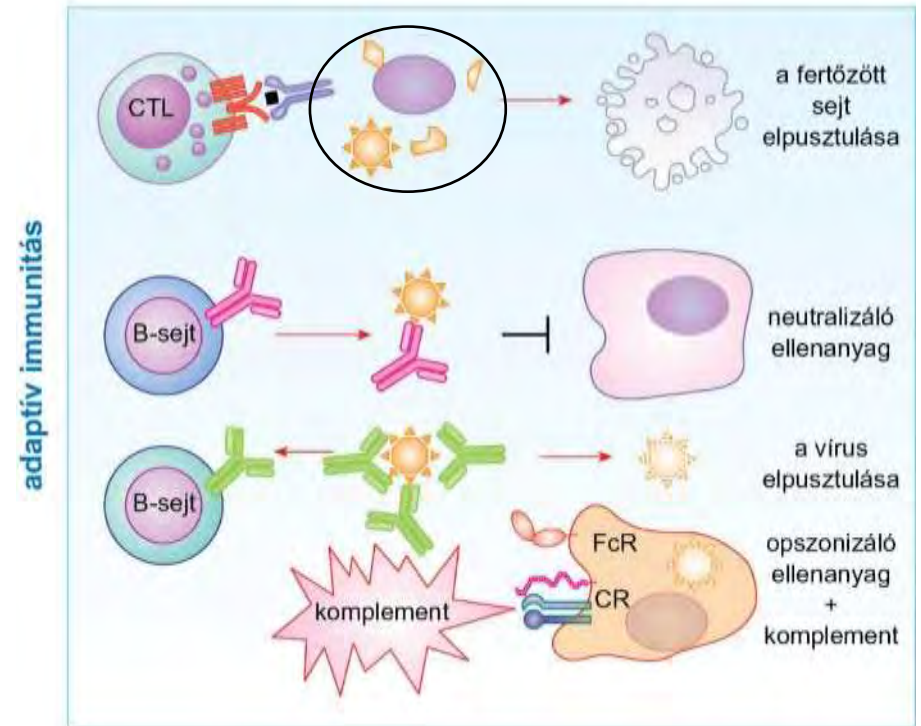

A veleszületett és az adaptív immunitás szerepe a *vírus ellenes* válasz kialakulásában - *citotoxikus reakciók*

veleszületett

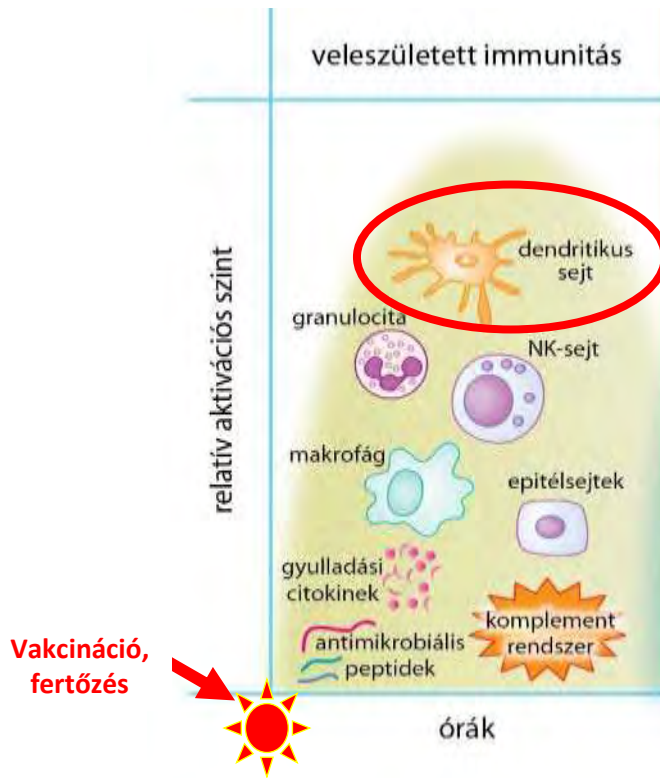

adaptív

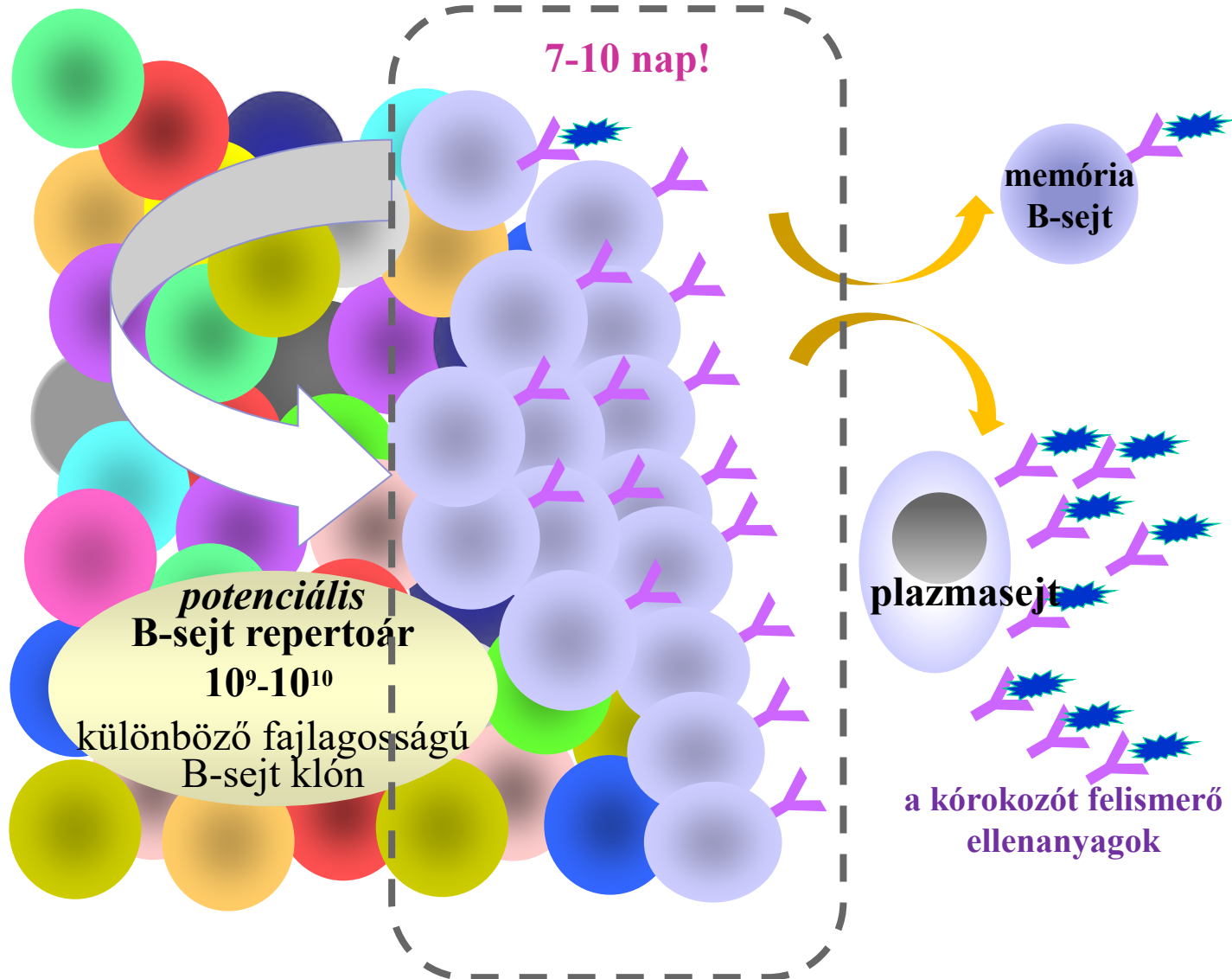

Az immunválasz kialakulása; a veleszületett és az adaptív immunitás együttműködése

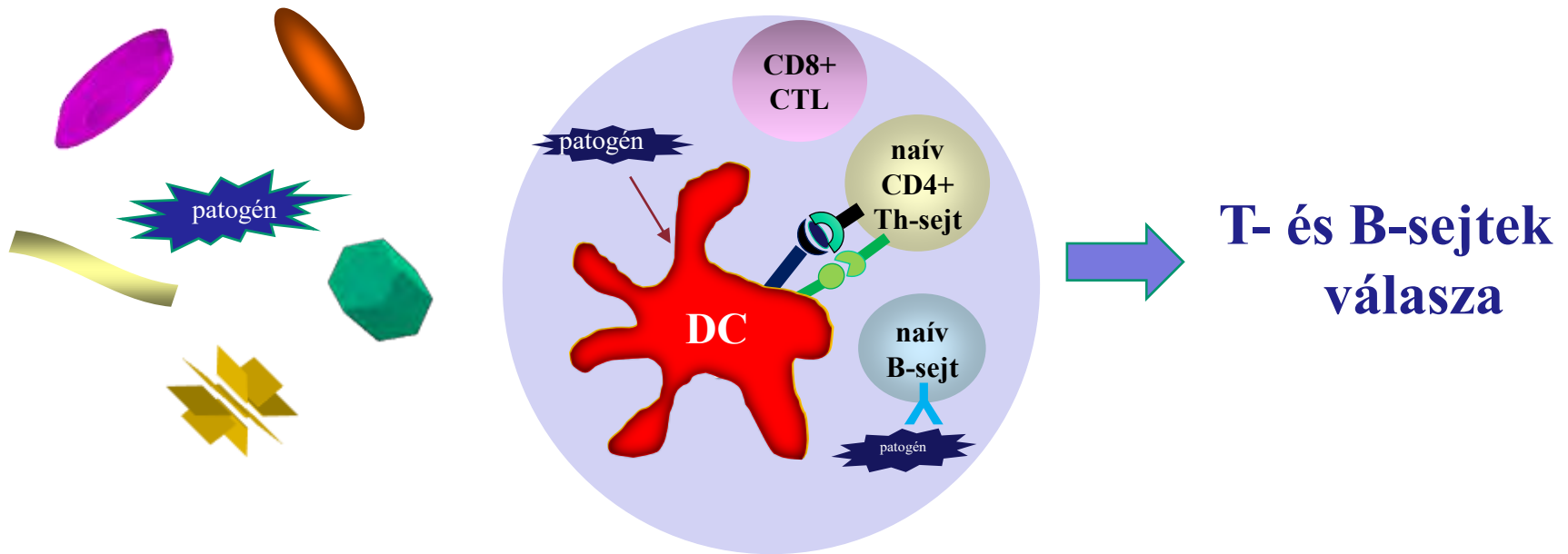

**Miért tart 1-2 hétig az
adaptív immunválasz létrejötte?**

Az antigén-specifikus B-sejt klón szelekciója, expanziója és effektor-sejtté differenciálódása – 7-10 nap!

A dendritikus sejtek (DC), mint professzionális antigénbemutató sejtek (APC) kapcsolják össze a veleszületett és adaptív immunrendszert az antigén felvételét és feldolgozását követően

Az immunrendszer fő feladata a gazdaszervezet védelme a kórokozók ellen

Veleszületett immunrendszer

a nem-saját struktúrák ellen, patogének leküzdésére alakult ki

- gerinctelen fajokban csak ez van jelen
- sejtes és humorális elemeket tartalmaz, melyek
  - születéstől fogva jelen vannak
- csíravonalban öröklődnek a felismerő molekulák
- „mintázat-felismerés” - kisebb mértékű fajlagosság jellemzi
  - nincs immunmemória, de van ún. „*trained*” immunitás
    - nem vihető át másik egyedbe

Veleszületett immun-elemek (antigén-bemutató sejtek) nélkül nincs adaptív válasz!

Adaptív immunrendszer

A nem-saját struktúrák (pl. patogének) felismerésére és leküzdésére kialakult immunitást biztosítja

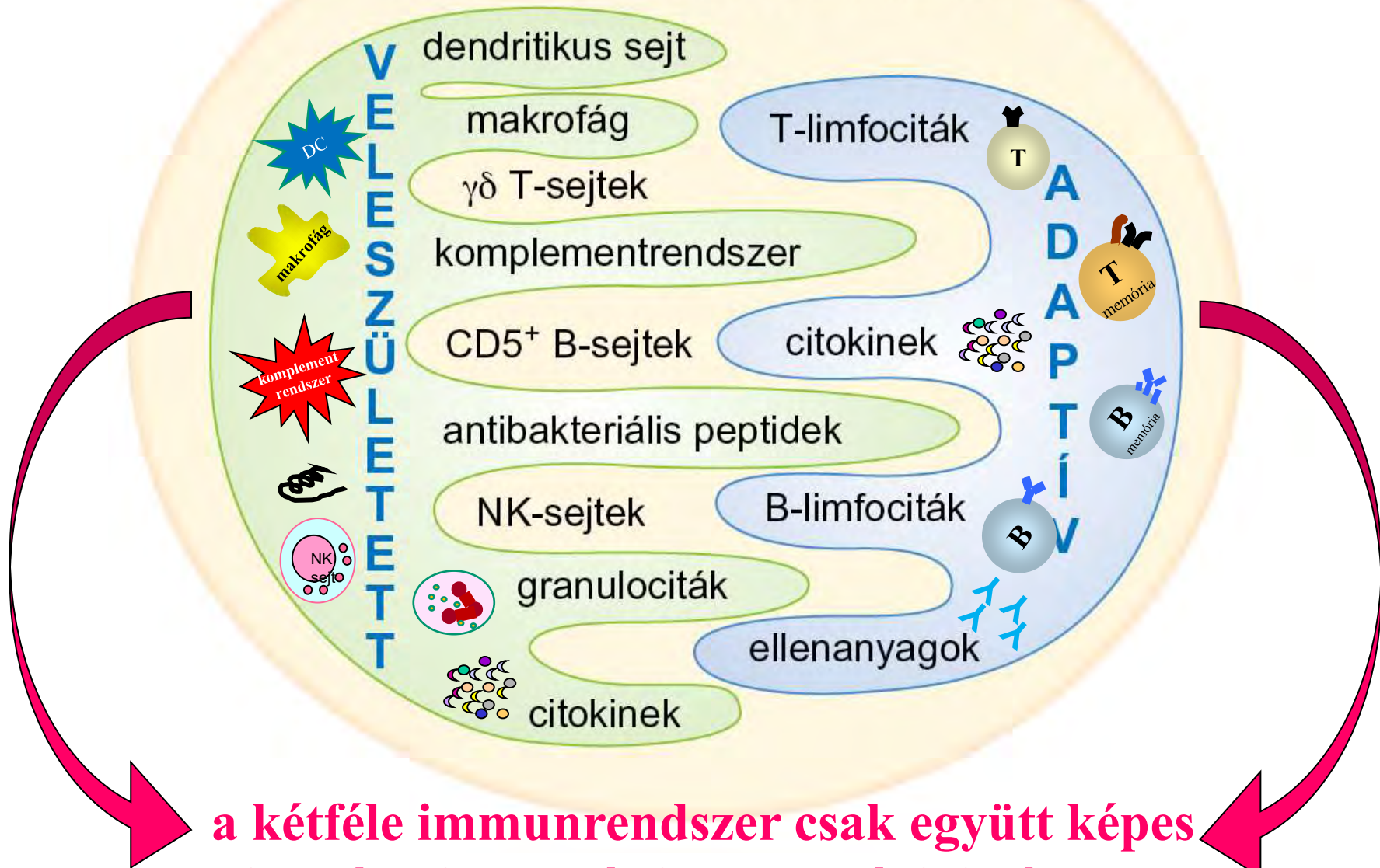
- „tanulás” eredménye
- sejtes és humorális elemeket tartalmaz
- a felismerő receptorok repertoárja szomatikus rekombinációval alakul ki
  - nagy mértékű fajlagosság jellemzi
  - többszöri találkozás után hatékonyabb a működése
    - immunmemóriát biztosít
  - átvihető másik egyedbe (*passzív immunizálás*)
- **a veleszületett immunrendszer elemei nélkül nem alakul ki adaptív immunválasz**

A szervezetben jelenlévő antitestek tükrözik a lezajlott fertőzéseket (mikroba-ellenes ab)

- diagnosztikai jelentőség

IMMUNHOMEOSZTÁZIS

a kétféle immunrendszer csak együtt képes biztosítani a tartós immunológiai védelmet

Köszönöm a figyelmet